

РЕСПУБЛІКАНСЬКА ВИСТАВКА АКВАРЕЛІ

ОЛЕКСАНДР СОЛОВЙОВ

Республіканські виставки акварелі, що в останні два десятиліття стали традиційними і, як правило, передують всесоюзним оглядам, завжди були приводом для критичного аналізу, суперечок, дискусій про плідні тенденції і негативні явища в розвитку мистецтва акварелі, про виявлення її видової специфіки, ролі в системі сучасної образотворчої культури.

З кожною новою експозицією — а остання була вже п'ятою — змінювалось ставлення до акварелі, розуміння її технічних можливостей, розширювались образні завдання, що пояснюються інтенсивністю становлення акварелі як активно-го виду творчості.

Сьогодні акварель поряд з такими первісними її внутрішніми властивостями, як камерність, інтимність, ліричність, набула рис актуальності, стала мистецтвом, що бжаво відгукується на хвилюючі події нашого часу.

Характерна особливість аналізованої виставки — серійність представлених робіт, що стало одним із способів творчого мислення багатьох сучасних українських акварелістів. Художник, ніби слідуючи темпу часу, прагнучи якнайповніше відобразити проблеми, що їх ставить сучасність перед мистецтвом, часто звертається до такої мобільної властивості акварелі, що ріднить її з графікою, як можливість рішення теми в часовій динаміці. Зв'язок тематичний, притаманний серіям «Мій Донбас» Ю. Зорка, «Азовська путина» Г. Тишкевича, «Київ індустріальний» О. Кондитерова, «Археологи в Закарпатті» Р. Багаутдінова, «Київська Русь» О. Васильєва, «Цирк» Н. Лопухової, — не єдиний принцип об'єднання робіт у необхідне ціле. Як і не є цей зв'язок панацеєю від ілюстративності та образної статичності, чого в певній мірі не уникли й автори перерахованих серій. Ціле будується і за певним умовним внутрішнім сценарієм. Правда, подібних речей, в яких задумане внутрішнє, чуттєве за своєю природою, органічно виявилось у зовнішньому, на виставці було мало. Мислення художника іноді сковується вузькими раціональними рамками чисто візуальних стильових прийомів (наприклад, триптих К. Головіна «Материнство» чи аркуші В. Алтанця, присвячені порам року).

А привабливі саме чуттєвою щирістю аркуші серії Т. Купцової «Осінь у моему краї», навпаки, своєю технічною в'ялістю та невизначеністю не дозволяють сприймати їх з належною силою емоційного співпереживання (подібне можна закинути і на адресу загалом цікавої роботи «Дівчинка і художник» О. Агафоновна). Однією з вдалих речей у розумінні наближення до бажаної єдності почуття і його художнього втілення є серія Л. Мандрикової «Приморські мотиви».

Значно впевненіше відчують себе майстри, які об'єднують окремі твори в цикли структур-

ними засобами виявлення настрою. Переважно це пейзажні серії, що мають уже визначені мірки естетичного сприйняття завдяки творчості не одного покоління акварелістів. Дзвінкими контрастами світла, тіні і кольору, які створюють напружені настрої, відзначаються роботи з циклу «Північний край», написані Г. Чернявським, художником, що передчасно пішов з життя. Ті ж компоненти, але в ще більш стиснутій формі разом з буйною фактурною «грою», визначають єдність аркушів серії Я. Басова «Краєвиди України». Сповнений руху, правда, дещо монотонного, і триптих О. Міщенка «Світ моєї матері». Більш тактовно ставиться до площини паперу в роботах, об'єднаних назвою «Жуків острів», О. Фіщенко, який виявляє інше художнє бачення пейзажу, що в свою чергу визначає настрої зображуваного. Багато серій, представлених на виставці, були виконані внаслідок поїздок українських аква-

О. ПОПОВ.
Одеса. У рідному порту.
Акварель. 1981.

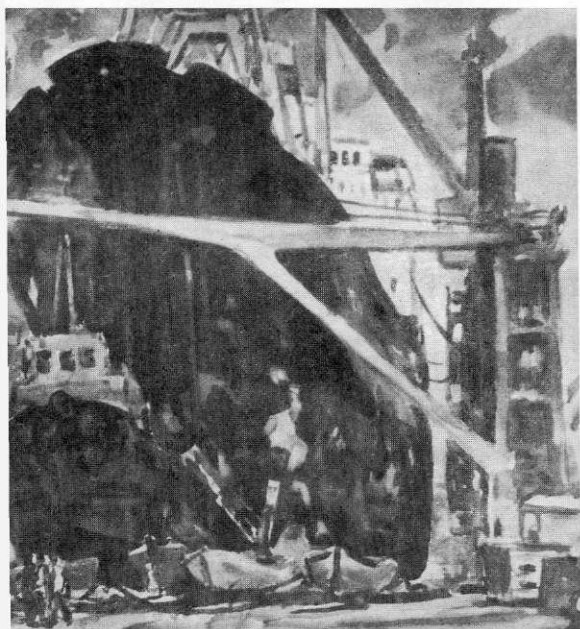

релістів по нашій країні і за кордон. Їх маршрути найрізноманітніші, про що можна дізнатися з назв як окремих аркушів, так і цілих циклів, — «По Угорщині» Г. Чернявського, «Болгарія» К. Силіна, «Барви острова Свободи» П. Мартиненка, «Кавказ» А. Петренка, «Ростов Великий. Древні фортеці» О. Попова, «На землі тувинській» Я. Мацеевської. Але не за всіма творами цього плану відчувається серйозне авторське осмислення матеріалу подорожі. Поки що залишається невирішеним суттєве питання більш доцільного використання творчих виїздів, які інколи обертаються дрібно-тем'ям, набридливою тиражністю, невимогливою екзотикою.

Виставка характеризувалася визначеною відмінністю жанрів, манер і технічних прийомів. Щодо останніх, то в експозиції можна було помітити кілька їх розгалужень, які інколи лише імітують акварель під інші техніки, зокрема монотипію, а в масі своїй обмежуються двома полюсами — «суха манера» і манера роботи «по мокрому». Остання приваблює можливістю творити інтуїтивно, але при бездумному її використанні виявляється небезпека перетворити цю ефективну манеру в штамп. Проте, як би не удосконалювалися і поляризувалися технічні навички, — що, безумовно, дуже суттєво, — все ж головним критерієм оцінки твору залишається ідейно-образне начало. А його вира-

ження в деяких представлених аркушах поряд із справжньою глибиною характеризується і певною легковажністю, поверховістю, що відразу призводить до пустоти і нещирості, справляє враження обмеженості і шаблонності тематичної «програми».

Кораблі, чайки, труби, вогонь (в індустріальних композиціях Ю. Злочевського, Г. Вострова, В. Черватюка, В. Осадчого, В. Нежуги, В. Гвоздинського), риба, пиво, раки (в натюрмортах Г. Петрова, С. Нечай-Сороки, В. Такаєвої, В. Корольчука, А. Демченка), ромашки, петунії, бегонії, чорнобривці весною, влітку, восени (в аркушах А. Дерев'янка, П. Грейсер, З. Лерман, О. Лимарева, І. Красного, В. Панікарова), день у різні пори року, сутінки, вечір, місячна ніч (у більшості пейзажів виставки) — ось приблизне коло «переспівів», що не залишається не поміченим. Сама по собі більшість робіт названих авторів виконана грамотно, не позбав-

лена і художньої образності. Але, зібрані разом, вони справляють гнітюче враження одноманітності.

Тому правомірно ставити перед критикою завдання фіксувати увагу на творах, виділених із якогось усередненого ряду, в яких виявляється більш глибока індивідуальна міра втілення життя. Це вимога часу, продиктована логікою розвитку самого мистецтва акварелі, що прагне до місткої і змістовної образності.

Світ серії В. Купцова «Художник і модель» уявляється глибоким, багатоманітним за змістом, тонким і рухливим у пластичному вираженні. Автор широко звертається до інакомовності образів, естетичного осмислення символів (заперечення викликає хіба що аркуш «Старий мотив» — ідилія в дусі деяких представників символізму), до розробки багатопланової художньої структури, заснованої на варіюванні конкретного і відстороненого. Якщо розглянуті раніше серії виставки вимагали вичленення в кожній чогось одного, що визначає їх образну тканину, то для серії В. Купцова притаманне злиття теми, внутрішнього сюжету, ідеї, настрою — тих складових, що разом з вивіреністю живописно-пластичних засобів і створюють художню місткість усього циклу. Митець приділяє увагу не тільки і не стільки кольору, але й іншим компонентам виразності — композиції, пластиці, світлу, побудові простору.

На цьому слід наголосити, адже як це не парадоксально, але проблема самообмеження саме при відтворенні на образотворчій площині колірної картини оточуючого зараз стоїть перед багатьма акварелістами. Переконувала в цьому і дана виставка, де були представлені твори, в яких насторожує надмірна відвертість колірних відношень, захоплення етюдами, які в кращому випадку характеризують лише емоціональний сплеск художника, уподібнення акварелі якійсь пишній квітці. Адже акварель, що поєднала сфери, розділені живописом і графікою, має в своєму арсеналі ряд не менш важливих засобів, ніж просто декоративно-колірні ефекти (крайню межу в цьому аспекті представляли роботи О. Крилової і Г. Вербицького).

Безумовно, говорячи про самообмеження, не слід співати панеїрики колірному аскетизму і монохромності. Суть — у досягненні макси-

мальної художньої виразності відібраними, обмеженими, відчутими засобами, які при цьому зовсім не стають менш активними, як наприклад, у пейзажах З. Кецала «Ой видно село...», О. Губарева «Андріївський узвіз», А. Призанта «Світлий вечір. Пам'яті В. Батюшкова», І. Пенського «На леваді» і «На полі льон», чи «Натюрморті з щукою» Р. Карадуманова, «Жіночому портреті» М. Ванштейна. Навпаки, ці засоби розкривають основний смисл, звільняючи твори від усього зайвого, другорядного. Загострено виразністю передачі пейзажних станів, асоціативністю мислення і художнім відбором відрізняються й акварелі «Надвечір'я» М. Отковица, «Таганрог. Будинок П. І. Чайковського» Ю. Зорка.

Відзначені тенденції нерідко спостерігаються і в графічній системі, коли майстри саме в цій іпостасі акварелі знаходять свою міру умовності і виразності в рішенні образних компози-

ційно-пластичних завдань. Цей розвинутий професіоналізм наочно проявляється в аркушах «Вихідний день» і «Перший сніг» С. Адамовича, серії Ю. Химича «Зимовий Поділ».

І звичайно, акварель ніколи не відмовиться від своїх традиційних якостей. Вона поряд із пастозною щільністю і затемненістю виявляє себе і як техніка легка, прозора, світла. Тонким відтворенням змін кольору і освітлення у природі, багатством тональних нюансів відрізняються акварелі «Старе місто» О. Захарчука, «Навесні» Б. Рапопорта, «Дніпровська затока» Г. Григор'євої, «Перший сніг» Л. Фейгіна, «Забудована вулиця» В. Решетова, «Ранній сніг» Г. Ридимової.

Повертаючись до жанрової диференційованості виставки, слід підкреслити, що все краще, показане на ній, відноситься насамперед до пейзажу як у своєму «чистому» вигляді, так і у взаємопроникненні з іншими жанрами.

Скільки-небудь значних, цікавих, таких, що запам'ятовуються, портретних образів на виставці не виявилось. Натюрморт же, образно кажучи, залишився не впізнаним через буйність фарб численних суцвіть і стереотипність предметного набору для відображення.

Акварелі, як і будь-якому мистецтву, притаманна своя внутрішня діалектика становлення і розвитку. Дана виставка, природно, не зняла всіх суперечливих моментів, що супроводжують становлення естетичного рівня української акварелі.

На сучасному етапі загальний її рівень досить високий, і назріла, очевидно, пора при відборі на республіканські виставки ставити перед художниками більш високі вимоги, щоб кількісна сторона не заважала сприймати якісну. Від цього виграють і самі акварелісти, і критики, і зацікавлені глядачі.

О. ГУБАРЕЗ.
Андріївський узвіз
Акварель. 1981.

С. ЛУНЬОВ.
Осінь.
Акварель. 1980.

М. БЕРЕЖНИЙ.
Вечір.
Акварель. 1981.

